

VII. TEISINĖ INFORMATIKA

ĮVYKIŲ REGISTRACIJA LIETUVOS TEISĖSAUGOS SISTEMOJE

Alfredas Kiškis

Lietuvos teisės akademija, Ateities g. 20, 2057
Telefonas 71 45 71
El. paštas akiskis@lta.lt

S a n t r a u k a

Straipsnyje analizuojama įvykių registracijos tvarka Lietuvos teisėsaugos institucijose. Vadovaujantis įvykių registraciją reglamentuojančiais teisiniais aktais, gauta informacija apie nusikaltimą ar teisės pažeidimą turi būti užregistruota teisėsaugos struktūros atitinkamame popieriniame žurnale. Įvykiui turi būti suteiktas registracijos eilės numeris, žurnale surašomos pagrindinės įvykio charakteristikos. Priėmus procesinį sprendimą, pasikeičia tiriamo įvykio statusas. Jis turi būti užregistruotas kitame žurnale kaip kitos rūšies įvykis. Perdavus įvykį tirti kitai teisėsaugos institucijai, ji tyrimo medžiagą taip pat privalo užregistruoti. Dėl to vienas įvykis yra registruojamas keletą kartų, jam suteikiamas vis kitas numeris, perrašinėjama ta pati įvykį charakterizuojanti informacija – pareiškėjo, nukentėjusiojo duomenys, trumpas įvykio aprašymas, vieta, data, laikas ir t.t. Teisėsaugos padaliniai, naudojantys kompiuterius, įvykių informaciją perrašinėja dar ir į magnetines laikmenas, nes įvykių registraciją reglamentuojantys norminiai aktai nenumato galimybės atsisakyti popierinių registracijos žurnalų. Taip teisėsaugos struktūrose dirba daug registratorių, kurie didelę darbo dalį skiria informacijos perrašinėjimui.

Straipsnyje siūloma sukurti naują, visoms teisėsaugos institucijoms vienodą tiriamų įvykių registracijos sistemą: įvykiui, užregistruotam bet kurioje struktūroje, kitas numeris nebūtų suteikiamas. Šioje sistemoje siūloma naudoti kompiuterines technologijas – informacijos nebereikėtų perrašinėti. Straipsnyje aptariami galimi perėjimo prie naujos įvykių registracijos sistemos etapai. Pateikiamas konkretus vienodos įvykių numeracijos modelis. Siūloma parengti naujus suvienodintą įvykių registraciją reglamentuojančius norminius dokumentus ir suteikti juridinį statusą kompiuterinėse laikmenose esančiai informacijai.

Plėtojantis informacinėms technologijoms, atsiranda sąlygos veiksmingesnei teisėsaugos struktūrų veiklai, galima atsisakyti kai kurių nereikalingų “popierinių” darbų. Viena iš sričių – informacijos apie įvykius ir jų tyrimą kompiuterizavimas.

Policijos komisariato gautas pareiškimas apie nusikaltimą yra registruojamas budėtojų poskyryje esančioje pareiškimų ir pranešimų apie nusikaltimus apskaitos knygoje [1, priedas Nr. 1], dar vadinamoje knyga Nr. 1. Šiam pareiškimui suteikiamas eilės numeris, knygoje užrašomos pagrindinės įvykio charakteristikos. Jei tiriant šį pareiškimą priimamas nutarimas iškelti baudžiamąją

bylą, ši medžiaga registruojama nusikaltimų, juos padariusių asmenų ir baudžiamųjų bylų apskaitos žurnale [2, priedas Nr. 7]. Tai pačiai medžiagai suteikiamas naujas – baudžiamosios bylos numeris, vėl perrašomos pagrindinės įvykio charakteristikos. Jeigu, atlikus parengtinį tardymą, baudžiamoji byla perduodama teismui, jai suteikiamas vėl kitas – teismo bylos – numeris. Medžiaga registruojama teismo žurnale, vėl perrašinėjamos pagrindinės įvykio charakteristikos. Vienas įvykis kai kuriais atvejais pakartotinai registruojamas ir daugiau kartų.

Pareiškimai arba pranešimai apie nusikaltimus, persiųsti pagal tardomąją priklausomybę (Lietuvos Respublikos BPK 128 str. 2 p.), turi būti pakartotinai įregistruoti juos gavusioje policijos įstaigoje bei išregistruoti iš įskaitos juos išsiuntusioje įstaigoje [1, 3]. Taigi vėl perregistravimai, vėl nauji numeriai.

Vidaus reikalų ministerijos Informatikos tarnyboje ir Transporto policijos valdyboje atskirai vedami kiekvieno Lietuvos Respublikos miesto ir rajono nusikaltimų, baudžiamųjų bylų ir juos padariusių asmenų kontroliniai žurnalai [2, 1]. Jie iš esmės dubliuoja miestuose ir rajonuose vedamus atitinkamus žurnalus.

Šią pasenusią “popierinę technologiją” galima būtų pakeisti nauja kompiuterine technologija, išlaisvinančia teisėsaugos struktūras iš monotoniško darbo, kurį jos priverstos dirbti, užuot skyrusios jėgas specifinėms savo funkcijoms vykdyti. Tam reikia: pirma, sukurti naują visoms teisėsaugos institucijoms vienodą tiriamų įvykių registracijos sistemą, kad įvykiui, užregistruotam bet kurioje struktūroje, kitas numeris nebūtų suteikiamas; antra, šią sistemą įdiegti remiantis norminiais aktais.

Jau dabar kai kurie teisėsaugos institucijų struktūriniai padaliniai naudoja kompiuterines technologijas įvykiams registruoti, tačiau norminių aktų reglamentuojamos registracijos sistemos jie pakeisti negali – privalo tam pačiam įvykiui suteikti po kelis numerius. Kompiuterius naudojančios padaliniai yra priversti įvykius registruoti ir popieriniuose žurnaluose. Taigi, naudodami pažangesnę techniką, jie atlieka dvigubą darbą: įvykį registruoja privalomuose popieriniuose žurnaluose ir papildomai perrašo į kompiuterį. Magnetinėse laikmenose esanti informacija neturi juridinio statuso. Galimybės atsisakyti popierinių registracijos žurnalų įvykių registraciją reglamentuojantys norminiai aktai nenumato.

Tokia technologija iš dalies buvo pateisinama, kai kompiuterių nebuvo, kai struktūrinio (pavyzdžiui, tardymo) padalinio vadovas, žvilgtelėjęs į registracijos žurnalą, galėjo iš karto pasakyti, kiek iš viso baudžiamųjų bylų šiais metais tyrė jo vadovaujami tardytojai. Ši tvarka taip pat iš dalies buvo pateisinama, kai be kompiuterio reikėjo greitai surasti norimą savo padalinio informaciją, apdoroti statistiškai ir analizuoti.

Tačiau tokia tvarka nebereikalinga ir neefektyvi dabar. Kompiuteris per keletą sekundžių gali iš visos teisėsaugos institucijos kaupiamos informacijos sukurti reikiamo jos padalinio “žurnalą”, žaibiškai surasti jame norimą informaciją ar apdoroti ją statistiškai, sukurdamas net grafinę statistikos duomenų vaizdą.

Naudojant kompiuterinę technologiją, nėra būtinas naujas papildomas įvykio registracijos numeris tam, kad būtų galima suprasti, jog šis įvykis tiriamas jau kitoje teisėsaugos struktūroje ar kitame padalinyje. Užtenka tik į kompiuterinę duomenų bazę įvesti įvykusios procedūros reikšmę, pavyzdžiui, “byla perduota teismui”, “atsisakyta kelti baudžiamąją bylą” ar panašiai.

Kompiuterinis informacijos apie įvykį perrašymas iš vieno “registracijos žurnalo” į kitą – tai įvykį charakterizuojančios reikšmės įvedimas į duomenų bazę, tai žaibiškas darbas tinkle, tai greitas informacijos persiuntimas elektroniniu paštu. Beje, jei perrašant naudojamos tinkamos technologijos, nedaroma klaidų. Skirtingai negu žmogaus ranka popieriuje rašyto teksto, kompiuteriu spausdintas raides lengva perskaityti.

Teisėsaugos struktūrose paplitusi nuomonė, kad kompiuterinėse laikmenose esanti informacija yra ne tokia saugi kaip užrašyta popieriuje. Tačiau kvalifikuotas darbas su kompiuteriu, naudojant specialias programines, technines ir organizacines priemones sukuria pakankamai patikimas informacijos apsaugos sąlygas [3]. Tai – kompiuterinio raštingumo pagrindai. Kompiuteriai naudojami net ypač svarbiai ir slaptai informacijai kaupti.

Kokia turėtų būti nauja vienoda registracijos sistema? Principas galėtų būti toks: **registruojamam įvykiui suteikiamas numeris tik tuo atveju, kai įvykis yra naujas ir jo neįvardyti negalima.** Naujas įvykis – tai toks, kuris, remiantis turima informacija, neužregistruotas jokioje

teisėsaugos institucijoje. Tais atvejais, kai įvykio tyrimo medžiaga patenka į kitą teisėsaugos instituciją ar padalinį arba kai dėl užregistruoto įvykio priimamas procesinis sprendimas, naujas numeris jam nebūtų suteikiamas. Pavyzdžiui, iš policijos komisariato gauta baudžiamoji byla apylinkės teisme būtų užregistruojama tuo pačiu pirminiu įvykio registracijos numeriu arba šį įvykį atitinkanti kompiuterinė informacija būtų importuojama į teismo duomenų bazę.

Policijos komisariate (PK) būtų registruojami šie nauji įvykiai ir jiems suteikiamas pirminis numeris:

- 1) pareiškimai ir pranešimai apie nusikaltimus užregistruojami jų apskaitos knygoje,
- 2) įvykiai, užregistruoti budėtojų poskyrio informacijos žurnale [1, priedas Nr. 6],
- 3) gauti paštu pareiškimai ir kiti dokumentai užregistruojami sekretoriате gaunamos korespondencijos žurnale ar abėcėliniame pareiškimų apskaitos žurnale [1, 2].

Panašiai kaip ir dabartinis baudžiamosios bylos numeris, įvykio registracijos numeris galėtų būti sudėtinis, apimantis keletą jo charakteristikų, ir atrodyti taip:

AA-B-C-DDDD-EE.

Čia AA –dviženklis kodas, nusakantis teritoriją. Pavyzdžiui, 14 – Vilniaus miesto 3-iojo policijos komisariato teritorija, kaip yra koduojama dabar [2, priedas Nr. 9]. Būtų gerai, kad sutaptų teisėsaugos institucijų atitinkamų teritorinių padalinių prižiūrimos teritorijos. Pavyzdžiui, policijos komisariato, apylinkės teismo ir atitinkamo prokuratūros teritorinio padalinio prižiūrima teritorija galėtų būti ta pati.

B – vienaženklis skaičius, nusakantis teisėsaugos instituciją, kurioje pirmiausia registruojamas įvykis. Pavyzdžiui, 1 – policija, 2 – prokuratūra, 3 – teismas.

C – naujas parametras, vienaženklis ar dviženklis skaičius, nusakantis įvykio pobūdį ir koks padalinys teisėsaugos institucijoje, atitinkančioje kodą AA-B, jį užregistravo. Pavyzdžiui, jei AA-B yra policijos komisariatas, tai C=1 reikštų, kad pareiškimas ar pranešimas apie nusikaltimą, užregistruotas PK budėtojų poskyryje, C=2 – įvykis, užregistruotas budėtojų poskyrio informacijos žurnale, C=3 – paštu gautas dokumentas, užregistruotas sekretoriате.

Parametras C reikalingas tam, kad būtų galima nepriklausomai registruoti įvykius skirtinguose teisėsaugos institucijos AA-B padaliniuose. Tai yra AA-B padaliniai, turintys teisę registruoti įvykius, jiems suteikiamų numerių tarpusavyje nederintų. Taip yra ir dabar policijos komisariate: pareiškimui, registruojamam budėtojų dalyje, yra suteikiamas budėtojų poskyrio knygos eilės numeris, o pareiškimui, registruojamam sekretoriате, – kitas, sekretoriato eilės numeris.

Parametro C galėtų ir nebūti, jei visi registruojantys įvykius teisėsaugos institucijos AA-B padaliniai būtų kompiuterizuoti ir dirbtų tinkle. Tada registruojamam naujam įvykiui būtų suteikiamas eilės numeris iš vieno kompiuterio – serverio.

DDDD – tai keturženklis ar penkiaženklis skaičius, nusakantis konkretų įvykio eilės numerį, užregistruotą EE metais struktūroje AA-B-C. Dabar dažniausiai tai būna registracijos žurnale įrašo eilės numeris, kuris suteikiamas registruojamai medžiagai. Pavyzdžiui, dabar naudojamoje numeracijoje baudžiamosios bylos numerio 14-1-1025-93 skaičius 1025 reiškia konkretų Vilniaus m. 3-iojo PK 1993 m. užregistruotos bylos numerį.

Taikant siūlomą įvykių registracijos sistemą, iš registracijos numerio galima būtų nustatyti teritoriją bei teisėsaugos instituciją, kurioje užregistruotas įvykis, jo pobūdį, numerį ir registravimo metus. Pavyzdžiui, numeris 14-1-1-0245-94 reikštų, kad 1994 m. Vilniaus miesto 3-iojo policijos komisariato budėtojų poskyris gavo pareiškimą ar pranešimą apie nusikaltimą, kurio eilės numeris yra 245.

Ši sistema visiškai tiktų ir pereinamuoju laikotarpiu, kol kompiuterių yra nepakankamai. Neturintieji kompiuterių galėtų registruoti įvykius popieriniuose žurnaluose. Numerio grafoje jie tokių ilgų numerių nerašytų, o tik numerį DDDD, kaip daroma dabar. Numerio dalis AA-B-C-....-EE būtų viena visam žurnalui. Dirbantieji su kompiuteriu numerio dalį galėtų laikyti paruoštą kompiuteryje, o įvesti tik numerį DDDD. Visas numeris turėtų būti užrašomas popieriniame žurnale.

Pavyzdžiui, gautas pareiškimas apie nusikaltimą policijos komisariate būtų užregistruojamas budėtojų poskyryje knygoje Nr. 1 ir (arba) kompiuteryje ir jam suteikiamas pirminis sudėtinis numeris. Jei tiriant medžiagą būtų priimtas sprendimas atsisakyti kelti baudžiamąją bylą, informacija

apie priimtą sprendimą būtų įrašoma knygoje Nr. 1 ir (arba) kompiuteryje, o naujas numeris, rodantis konkretų atsisakymą kelti baudžiamąją bylą, nebūtų suteikiamas, nes tai nėra būtina. Atsisakymo kelti baudžiamąją bylą medžiaga, kaip ir dabar, būtų dedama į archyvą. Archyve esančių medžiagų išdėstymas ir reikiamų medžiagų suradimas iš esmės nepasikeistų dėl to, kad jų numeris ilgesnis (sudėtinis), nes išdėstymo tvarka remtųsi tik numerio dalimi DDDD ir registracijos metais EE. Tie, kas dirbtų pagal seną technologiją, galėtų atsisakymą kelti baudžiamąją bylą registruoti į atsisakymų kelti baudžiamąsias bylas apskaitos žurnalą [1, priedas Nr. 4], jame tik išsaugodami pirminį visą įvykio numerį.

Kitas pavyzdys. Jei pagal tiriamą įvykį iškeliama baudžiamoji byla, bylai būtų suteikiamas tas pats pirminis įvykio registracijos numeris, o kompiuterinė duomenų bazė būtų papildoma informacija, rodančia priimtą sprendimą. Žinoma, neturintys kompiuterių galėtų įprastu būdu registruoti iškeltas baudžiamąsias bylas registracijos žurnale, tik būtinai palikdami bylai pirminį įvykio registracijos numerį.

Taip pat dirbtų ir kitos teisėsaugos institucijos. Tačiau yra atvejų, kai tiriant įvykį neišvengiama papildoma informacija – taigi ir naujo numerio suteikimas. Vienas iš tokių pavyzdžių – kai baudžiamoji byla yra išskiriama iš kitos bylos [4, 149 str.]. Abi bylos iškeltos dėl įvykio, užregistruoto vienu numeriu, abi jos yra baudžiamosios bylos, bet vedamos atskirai. Šias bylas būtina skirtingai įvardyti. Logiška baudžiamosios bylos išskyrimą pavadinti nauju įvykiu, o išskirtai bylai suteikti naują numerį. Išskirtosios bylos sudėtiniam numeryje, kaip ir kitais atvejais, būtų nurodoma teritorija, teisėsaugos institucija, eilės numeris ir registracijos metai. Be to, sudėtiniam numeryje būtų nurodomas įvykio pobūdis C, pavyzdžiui, 4, kuris reikštų – išskirta baudžiamoji byla. Išskirtosios bylos numeris būtų naudojamas tik konkrečiai tyrimo medžiagai įvardyti, tačiau visur, kur kalbama apie joje tiriamą įvykį, būtų naudojamas pirminis jo registracijos numeris. Tapačią, ne tiriamo įvykio, o konkrečią informaciją, reikštų ir sujungtų bylų numeriai.

Atsižvelgiant į valstybinių institucijų inertiškumą, čia aprašytą technologiją būtų galima įgyvendinti etapais. Pirmajame etape reikėtų įvesti suvienodintą visoms teisėsaugos institucijoms įvykių *numeracijos* sistemą. Kiekvienas tiriamas įvykis būtų identifikuojamas pagal visoms institucijoms bendrą pirminį registracijos numerį. Šiame etape inertiškiausioms teisėsaugos institucijoms reikėtų palikti galimybę, naudojant įvestus unifikuotus numerius, dar pakartotinai registruoti įvykius ir suteikti jiems papildomus savo registracijos numerius. Antrajame etape reikėtų įvesti suvienodintą įvykių *registracijos* sistemą. Naujas numeris būtų suteikiamas tik teisėsaugos institucijose neįregistruotam įvykiui ar tuo atveju, kai įvykio neįvardyti negalima.

Tam, kad ši technologija pradėtų veikti, būtina parengti naujus suvienodintą įvykių registraciją reglamentuojančius norminius dokumentus, suteikti juridinį statusą kompiuterinėse laikmenose esančiai informacijai ir atitinkamai pakoreguoti naudojamą kompiuterinę programinę įrangą. Teisėsaugos institucijos turi naudoti tarpusavyje suderintas informacines technologijas. Reikėtų, kad teisėsaugos struktūrose kuriamos kompiuterinės duomenų bazės atitiktų viena kitą, kad nereikėtų kiekvienai institucijai įvesti tą pačią informaciją vis iš naujo, o galima būtų pasinaudoti kitų institucijų darbu ir operatyviai gauti išsamesnę informaciją apie tiriamą įvykį. Taikant suderintas informacines technologijas, daugiau jėgų galima būtų skirti išsamesnei ir visapusiškesnei nusikalstamumo priežasčių analizei, naujų prevencinių priemonių pagrindimui.

Išvados

Teisėsaugos struktūrose tiriamiems įvykiams registruoti galima pritaikyti naują kompiuterinę technologiją, padėsiančią išvengti monotoniško tos pačios informacijos perrašinėjimo. Tam reikia įvesti visoms teisėsaugos institucijoms vienodą tiriamų įvykių registracijos sistemą ir atitinkamai pakeisti įvykių registraciją reglamentuojančius teisinius aktus.

LITERATŪRA

1. **Pareiškimų** ir pranešimų apie nusikaltimus priėmimo, registravimo, apskaitos ir nagrinėjimo tvarkos policijos komisariatuose, nuovadose bei kitose vidaus tarnybos įstaigose laikinoji instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos VRM 1992 m. kovo 13 d. įsakymu Nr. 162.
2. **Laikinoji** nusikaltimų apskaitos instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos VRM 1993 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. 891.
3. **Arlin Cooper J.** Computer and Communication Security. Strategy for the 1990's New York, Mc.Grow. – Hill, 1989.
4. **Lietuvos** Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. – V., Teisinės informacijos centras prie Teisingumo ministerijos, 1997 m.
5. **Užregistruoto** nusikaltimo, nusikaltimą padariusio asmens ir kitų statistinių kortelių pildymo, įvedimo į kompiuterį ir siuntimo elektroniniu paštu į IRD prie VRM duomenų bazę tvarka: instrukcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos VRM 1996 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. 193.

Registration of Events in Lithuanian Law Enforcement System

A. Kiškis

Law Academy of Lithuania

SUMMARY

The article analyses the established order of event registration in the judiciary structures of Lithuania. In some cases one event must be registered several times in different journals during investigation. Different numbers must be ascribed to the same event. Characterising information of the event such as the data of the declarant, the place, a short account of the event, the date, the time, etc., must be rewritten several times. The author suggests to create a new system of event registration unified for all the judiciary structures of Lithuania and based on the principle not to ascribe a new numbers if the event has already been registered in any judiciary structure. The author presents a model of unified event numeration. Both the model and the use of computers and new information technologies enable to avoid rewriting the same information. Some legal acts must be changed.